

שרי ממשלת ישראל (באמצעות דוא"ל)

הנדון: התנגדות ארגוני הסביבה ובריאות הציבור לתוכנית הכלכלית לשנת 2026

אנו, ראשי ארגוני החברה האזרחית בתחום הגנת הסביבה ובריאות הציבור, פונים אליכם בדחיפות על רקע פרסום טיוטת התוכנית הכלכלית לשנת 2026 – שינויים מבניים, שפרסם משרד האוצר ושצפויה לעלות לדיון בממשלה ביום חמישי הקרוב, ארבעה בדצמבר 2025 (י"ד בכסלו התשפ"ו).

אוסף הצעדים המוצע במסגרת חוק ההסדרים 2026 אינו מכוון לשגשוג כלכלי של מדינת ישראל ואזרחיה, אלא לעקיפת רשויות וגופים מקצועיים של המדינה, עד כדי ביטולם למעשה. תוכנית כלכלית של משרד האוצר אינה המסגרת המתאימה לעיסוק בסוגיות כה כבדות משקל לעתיד המדינה והחברה בישראל.

התוכנית במתכונתה הנוכחית מסוכנת לציבור הישראלי ובעלת השלכות הרות גורל על כל היבט של שמירת טבע, אקלים ובריאות הציבור בישראל. באופן אירוני, בעוד שישראל מתמודדת עם שינויי אקלים הולכים וגוברים, עם גלי חום, שריפות ושיטפונות שמחריפים לנגד עינינו, התוכנית הכלכלית של ישראל לשנת 2026 נעדרת כל התייחסות למשבר אקלים. זאת ועוד שדווקא בתקופה בה המדינה משוועת לשיקום ולריפוי, כשהטבע והסביבה הבריאה הם עוגן של חוסן לאומי, התוכנית מאיימת להחריף את הזיהום, לפרק מנגנוני הגנה חיוניים ולצמצם את נגישות הציבור למשאבי הטבע.

להלן עיקרי הסעיפים בתוכנית בעלי פוטנציאל הפגיעה החמור ביותר:

1. ריסוק שומרי הסף של הסביבה ובריאות הציבור

התוכנית מחלישה באופן שיטתי את הגופים המקצועיים והרגולטורים שתפקידם להגן על האינטרס הציבורי מפני פיתוח דורסני. מהלך זה מתבצע באמצעות פגיעה משולבת בשלושה שומרי סף מרכזיים:

- **חיסול ההגנה על שמורות הטבע (רט"ג):** בפרק התשתיות, התוכנית מאפשרת למיזמים "חיוניים" לעקוף את רשות הטבע והגנים, לפנות לוועדת השגות, ופוטרת אותם מהצורך בהיתר לפגיעה בערך טבע מוגן. משמעות הדבר היא דריסת הגורם המקצועי היחיד המוסמך להגן על הטבע וסיכון בלתי הפיך לנכסי צאן ברזל ישראליים.
- **הפקרת הסביבה החופית (ולחו"ף):** אנו מתנגדים נחרצות להחרגת תוכניות מתאר ארציות ומחוזיות מסמכות הוועדה לשמירת הסביבה החופית והעברתן למועצה הארצית (הנעדרת את המומחיות והאיזון הסביבתי של הולחו"ף). כמו כן, אנו מתנגדים למתן סמכות ליו"ר הולחו"ף לדלג על הדיון בוועדה הממיינת. ועדה זו הוכחה ב-20 השנים האחרונות ככלי יעיל המונע הגעת תוכניות לא בשלות למליאה. ביטולה אינו "התייעלות" אלא הסרת החסם האחרון בפני פגיעה נדל"נית בחופים - המשאב הציבורי הרגיש והמבוקש ביותר.
- **הפרטת הייעוץ הסביבתי:** אנו מתנגדים להעברת הסמכות לבדיקת תסקירי השפעה על הסביבה מידי המשרד להגנת הסביבה (הרגולטור האובייקטיבי) לידי יועצים חיצוניים. זהו מתכון לניגוד עניינים מובנה וחמור ולפגיעה בבריאות הציבור.

2. הארכת תוקף חוק הוותמ"ל

אנו מתנגדים בתוקף להארכת חוק הוותמ"ל עד לשנת 2028. הוותמ"ל היא ועדת תכנון שנועדה מלכתחילה להיות **זמנית בלבד** ולתת פתרון למשבר הדיור, אך הוארכה מפעם לפעם במהלך השנים ואישרה תוכניות בהיקף נרחב, שהביאו לפגיעה קשה במרחב העירוני הבנוי, בשטחים הפתוחים ובשטחים החקלאיים, ביישובים הכפריים ובתושבים.

רבות מהתוכניות שנערכו בותמ"ל הן תכניות פרבריות, המציעות הקמת רבעי מגורים ענקיים לצד הערים הקיימות ואף במנותק מהן, וכתוצאה, מעודדות פרבור, פגיעה בשטחים פתוחים, שימוש ברכב פרטי, מקשות על מתן שירותים, מצריכות פריסת תשתיות יקרות ופוגעות בחידוש הערים, במרקם החברתי הקיים ובמתן השירותים לתושבי הערים הוותיקים. **כל זאת, למרות שקיים מלאי תכנוני אדיר של יחידות דיור מאושרות.**

לפיכך אנו מתנגדים להארכת פעילותה של הוותמ"ל, בהיותה מוסד תכנון דרקוני אשר גרם לנזקים סביבתיים רבים במשך שנים רבות, ואשר כיום כבר אין הצדקה תכנונית להמשך פעילותה.

3. משק האנרגיה: קיבוע הגז, חסמים למתחדשות ובזבוז קרקע

- **הגדלת ייצוא הגז על חשבון המשק המקומי:** הסעיף "תוכנית אסטרטגית למשק הגז" מציין אפשרות להגדיל את ייצוא הגז ככל ותתקיים עמידה של המשק ביעדי 30% אנרגיה מתחדשת. חשוב להזכיר שיעדים אלו הם יעדים בלתי שאפתניים **שנקבעו לשנת 2030** (טרם נקבעו יעדים בהחלטת ממשלה לשנת 2035 ולשנת 2050), זאת בעוד הסעיף שעוסק בשמירת גז למשק המקומי **מתייחס לשנת 2050**. לכן, יש לקבוע יעדים מחייבים למתחדשות גם מעבר לשנת 2030, ובהתאם אליהם לתכנן את ההיערכות לייצוא גז ביחס לשמירה למשק המקומי. כמו כן, **אנו מתנגדים לסבסוד חיבור מאגרי גז קטנים לרשת ההולכה** מכספי הציבור.
- **התנגדות להיטל השבחה על מתקני אגירה:** אנו מתנגדים נחרצות להטלת היטלי השבחה על מתקני אגירת אנרגיה. לא ניתן להקביל בין מתקני אגירה, להם תועלת משמעותית כמתקנים משלימים של המתקנים הסולאריים, התורמים לייצוב משק החשמל בשעות שיאי הביקוש, לבין תחנות כוח פוסיליות מזהמות - התרומה למשק והעלויות החיצוניות שונות לחלוטין. הטלת ההיטל תהווה חסם כלכלי קריטי בפני המעבר לרשת חשמל ירוקה ויציבה. לכן, אנו מתנגדים נחרצות לביטול הפטור מהיטל השבחה עבור מתקני אגירה.
- **חוות שרתים (Data Centers):** אנו מתנגדים להכנסת חוות שרתים לתכנית הכלכלית, ובפרט הגדרה של חוות שרתים מסחריות בבעלות פרטית כ"תשתיות לאומיות". מדובר בצרכניות חשמל כבדות בעלות השלכות כבדות על משק החשמל, תעריפי החשמל ועל עמידה ביעדי הממשלה לאנרגיות מתחדשות. ככל ויוחלט להשאיר סעיף זה, אנו דורשים להגביל את השימוש של חוות שרתים לצרכים אסטרטגיים בלבד ולחייב בעלים של חוות שרתים לפצות על צריכת האנרגיה האדירה שלהן באמצעות חיוב לבצע פרויקטים של אנרגיה מתחדשת או התייעלות אנרגטית.
- **צוות לתוכנית לאומית לביטחון אנרגטי:** אנו מברכים על הכוונה להקים צוות לקידום תוכנית לטווח ארוך, אך מתנים את תמיכתנו בכך שיהיה בצוות **ייצוג רחב** (כולל נציגי סביבה וציבור) כדי להבטיח שהביטחון האנרגטי ישען על ביזור ואנרגיות נקיות ולא רק על דלקים פוסיליים.

3. הפרטת תשתיות הביוב (מט"שים)

אנו תומכים בשילוב המגזר הפרטי בטיפול בשפכים (PPP), אך המתווה המוצע ("מנהלת מט"שים") לוקה בחסר ומפקיר שיקולי בריאות וסביבה:

- **הרכב המנהלת:** לא ייתכן שהמנהלת תורכב רק מנציגים כלכליים (אוצר, רשות המים). אנו דורשים לכלול נציגים מהמשרד להגנת הסביבה, משרד הבריאות וארגוני הסביבה, כדי להבטיח פיקוח על איכות השפכים ובריאות הציבור.
- **שפכי תעשייה:** ההצעה מתעלמת מהצורך הדחוף לפקח על הזרמת שפכי תעשייה למט"שים. ללא הגדרה ברורה ופיקוח על איכות השפכים הנכנסים, המט"שים יקרו, איכות הקולחים תפגע, ושדות חקלאיים ונחלים יזדהמו.
- **חיבורים צולבים (נגר):** יש להבטיח מנגנון ותמריצים לטיפול במי נגר המגיעים למערכת הביוב ("חיבורים צולבים") וגורמים להגלשת ביוב לים ולנחלים בחורף (כ-60 מיליון מ"ק בשנה). נושא זה חייב להיות מוסדר בהסכמים מול היזמים.

4. פקיד היערוות: הפקרת העצים הבוגרים

ההצעה איננה רפורמה לשיפור היעילות - אלא פגיעה מכוונת בהגנה על עצים בישראל במהלך שמחליש עוד יותר מערכת שגם כיום סובלת ממעט מדי שקיפות והגנה על עצים. היא מעניקה לשיקולי פיתוח עדיפות כמעט מוחלטת, על חשבון שיקול דעת מקצועי ועל חשבון האינטרס הציבורי בשמירה על עצים בוגרים. ההחלטה תפגע באיכות החיים של הציבור וביכולתו להתמודד עם משבר האקלים המחרף, היא תגדיל פערי בריאות ותפגע במיוחד באוכלוסיות חלשות.

- **פגיעה קריטית בעצמאות פקיד היערוות הממשלתי:** טיוטת התוכנית מעבירה חלק ניכר מכוח האישון המקצועי לידי גופים שמקדמים בנייה ופיתוח, ומטילה חובה להביא בחשבון שיקולים תשתיתיים שעשויים לגבור על שיקולי שמירת טבע. המשמעות המעשית היא הפיכת החלטות הכריתה להליך טכני, שבו מיזם תשתית יזכה לעדיפות כמעט אוטומטית, גם כאשר השיקול המקצועי מורה אחרת. יש לעגן בחוק כי השיקול הסביבתי ישמר כעיקרון על, וכי כל איזון עם שיקולי תשתית ייעשה באופן מידתי, שקוף ומנומק.
- **עקיפה ישירה של פקודת היערוות וביטול ההגנות ההיסטוריות על עצים:** המנגנון המוצע יוצר מסלול עקיף שבו שיקולי פיתוח גוברים על שיקולי שמירת עצים. רישיונות כריתה יינתנו גם במקרים שבהם פקיד היערוות, על פי הנוהל המקצועי, היה אמור לשמור על העצים - אך בשל לחץ של ל"ז, עלות או אינטרסים תכנוניים יכריעו לכרות אותם. זהו שינוי מבני שמבטל בפועל את מעמד העץ כנכס טבע מוגן. יש לקבוע כי תכלית ההגנה על העצים לא תיפגע, וכי כל חריגה ממנה תידרש להנמקה מקצועית מלאה, שקופה ופומבית.
- **פגיעה בערכי אקלים ובריאות ציבור:** עץ בוגר אינו "פריט נופי" אלא תשתית אקלימית קריטית לצינון המרחב העירוני, למיתון עומסי חום ולבריאות הציבור. לעצים גם תרומה מיטיבה לבריאות הנפשית, נושא המחייב תשומת לב במיוחד בתקופה של משבר חמור בבריאותם הנפשית של הישראלים לאחר המלחמה הקשה. טיוטת ההצעה מתעלמת מתרומה זו כמעט לחלוטין ומעניקה משקל עודף לשיקולי יעילות תשתיתית. במציאות של שינוי אקלים - מדובר בפגיעה בחוסן הלאומי, לא רק בסביבה. יש להגדיר בחוק משקל חובה מינימלי לשיקולי אקלים ובריאות הציבור בהחלטות על כריתת עצים.

- **ההתייעצות מחייבת עם גופי פיתוח - ניגוד עניינים מובנה:** חיוב פקיד היעירות להתייעץ עם היזם ועם גופי תשתית מכניס גורמים אינטרסנטיים ישירות לתוך ההכרעה המקצועית. זה יוצר לחץ מובנה וניגוד עניינים שפוגע ביכולת של פקיד היעירות לשמש כשומר סף עצמאי. יש להגביל את ההתייעצות לגוף מקצועי ניטרלי, ולא לגורמים היוזמים את הפגיעה.
- **היעדר מנגנון בחינת חלופות:** ההצעה אינה מחייבת בחינה של חלופות תכנוניות לפני כריתת עץ - יסוד בסיסי בתכנון סביבתי. בכך היא מאפשרת כריתה גם כאשר ניתן היה להימנע ממנה. יש להטמיע חובה ברורה לבחינת חלופות לפני מתן רישיון כריתה.
- **היעדר מדדים לפיצוי סביבתי מהותי:** ההצעה מרוקנת מתוכן את פקודת היעירות ומבטלת בפועל את ההגנה על עצים בוגרים - משאב ציבורי שאין לנו דרך להחזיר אם ייעלם, משאב חיוני להגנה על בריאות הציבור, בפרט לאור משבר האקלים. נטיעת עץ צעיר אינה מהווה תחליף לעץ בוגר. ללא מנגנון פיצוי משמעותי - נוצר תמריץ מובנה להעדיף כריתה על פני שימור. יש לקבוע מנגנוני פיצוי מחמירים - לרבות נטיעות מרובות, קרן יער עירוני ושיקום נופי.
- **פגיעה במשילות ובכוחם של גופי מומחים:** במקום לחזק את הרגולטור המקצועי, ההצעה מכפיפה אותו לגופים שמטרתם קידום תשתיות. זהו צעד שמערער על יכולת המדינה לשמור על משאב חיוני לציבור. יש להשאיר את סמכויות פקיד היעירות עצמאיות וללא התערבות של גורמי פיתוח.

5. תחבורה ודיור

- **תחבורה:** אנו דורשים להחיל עקרונות תכנון מוטה תחבורה ציבורית גם בתוכניות המרחב הכפרי (תמ"א 4/35) למניעת פרבור בזבזני והגברת התלות ברכב פרטי.
- **דיור בהישג יד:** אנו מתנגדים להתערבות השמאי הממשלתי להפחתת שיעור הדיור בהישג יד במתחמים מועדפים – פגיעה חברתית שאינה מקדמת תכנון בר-קיימא.

לאור כל אלה, אנו קוראים לממשלה לא לאשר את הפרקים הללו במתכונתם הנוכחית ולבצע בהם תיקונים מהותיים בשיתוף הגורמים המקצועיים והחברה האזרחית.

בברכה,

דן אלון, מנכ"ל החברה להגנת הטבע	עו"ד עמית ברכה, מנכ"ל אדם טבע ודין
מור גלבוע, מנכ"ל עמותת צלול	פרופ' חגי לוין, יו"ר איגוד רופאי בריאות הציבור בישראל
אודי אבני, מנהל שותף גרינפיס ישראל	אלעד הוכמן, מנכ"ל מגמה ירוקה
ערן בן ימיני, מנכ"ל חיים וסביבה	מורן ברגר יניב, עמותת רחובות של עצים
יניב בלייכר, מנכ"ל אזרחים למען אוויר נקי	יוני ספיר, יו"ר עמותת שומרי הבית
עודד קינן, מנכ"ל משותף מרכז השל לקיימות	ג'מילה הרדל ואקים, מנכ"לית אזרחים למען הסביבה
חגית גפן, מנכ"לית הרשת הירוקה	יעל לבי פינברג, הורים למען האקלים
סוזי נדב ענתבי, יו"ר תושבי הרצליה למען תכנון ראוי לאיכות חיים וסביבה	